

מסורת הש"ס

(א) צ"מ כה: (ב) פסחים קד"א (למקנ"ב: ד) לעיל מנח. (ומספ"י ספ"י ע"ש) (ג) נכסיה רש"י (ו) [וע"י] מוס' סנהדרין סד. ד"ה מרקוליס ומוס' צ"מ כה: ד"ה כלאנין (ו) [וע"י מוס' שבת קטט. ד"ה דיוקנין] (ח) [למקנ"ב: ג:]

תורה אור השלם

1. ויחזקו לבבך פסוק ויאכלו ויבדו מותם: תהלים קי כח

הגהות הב"ח

במקורבוס. (א) כגון בלמה וחזי אמה: **מרוקוס.** (ב) בלמה אמות דודאי לאו מיניה נפול: **עושין מרקוליס קטן.** כלומר דרכן לעשות כן: **נראות עמו.** מקורבוס מלך: **שלין נראות עמו מוסרות.** ללאו מיניה נפול: **אזניס שגשו.** היינו בידוע: **נראות עמו.** אכתי הוה עבודת כוכבים: **שלין נראות עמו.** הוה להו שזכר: **פני שנמלאו.** ושזכר: **מרקוליס ודאי אסורין כלאמין:** **שלין נראות עמו מוסרות.** ללאו מיניה נפול: **וסגר רני ישמעאל שמים.** בתוך ארבע אמותיו מוסרות: **וספניא ר' ישמעאל אומר שמים בתפיסה לו.** וסמך תפיסה ד' אמות וקמני אסורות: **בתפיסה אחת.** הא דקמני אסורות בתפיסה אחת שליך הפסק בינים מרקוליס אסורה בין לר' ישמעאל בין לרנן דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי ליה ונשלט מרוקוס הוא דפליגי. והא דלוקימנא לעיל פלוגמיהו בתוך ד' אמות ולר' ישמעאל שמים מוסרות ולרנן ג' נמי מוסרות בשמי תפיסות כדמפרש: **דליכא גוצה.** תל מפסיק בינים למרקוליס דהוה להו כמרוקוס דליכא למימר מיניה נפלו הלכך לר' ישמעאל שמים מוסרות אצל ג' אסורות דעושין מרקוליס קטן צלד מרקוליס גדול: **כע"ג** זו צלד זו: **עיקר מרקוליס.** תחילתו אצל קטן הנעשה צלד הגדול עובדין לו כל דהו: **ה"ג אמאי קרי ליה בנן של קדושים דלא איספסל צוראם דזווא:** **מנין לפקודם כו'.** והני תקובת מינה דהורק אצל למרקוליס זו היא עבודתו הלכך לאו עבודת כוכבים עממה היא דמיסגי להו בציטול: **ענין פנים.** (א) זכמים שצמקדש הוא דהו תקובת כדכתיב (שמות כב) וצבא לאלהים ימרח צלתי לה' לצדו אלמלא דומה כלפניו קרי וצב עבודת כוכבים ואזניס אין עובדין להם: **בפנים:** מוסרות

בר יוסף א"ר מנין לתקובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטילה לעולם אף תקרובת עבודת כוכבים אין לה בטילה לעולם ומאן דלא פריש אמר בעינא בעין פנים וליכא אמר רב יוסף בר אבא איקלע רבה בר ירמיה לאתריין ואתא ואייתי מתניתא בידה (י) עובד כוכבים שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וטרטיות מוסרות

קאמר רבי ישמעאל דאפילו שמים אסורות דא"ל מרקוליס קטן הם כיון שהם בתוך ד' אמות ודוקא שמים אצל אחת מוסרת דבאין נראות מיירי ואחת מרקוליס לא עבדי והא דקאמר לעיל לר' ישמעאל ד' מוסרין מיירי צ"ב תפיסות כגון דליכא גוצה וכיון דליכא גוצה אין לאסור ד' דלא שכיח לעשות מרקוליס קטן צלד גדול היכא דליכא גוצה בינאם אצל שלש אסורות אפילו איכא גוצה דכיון שהן זו מוכחא מילתא דמרקוליס עבדיהו ורנן סביר ל"ש תפיסה אחת ל"ש שמי תפיסות ל"ש שלש נראות אסורות אינן נראות מוסרות דאין עושין מרקוליס קטן צלד מרקוליס גדול ולעיל ס"ד (ב) כן במקורבוס הרבה שגרות עמו כ"ע לא פליגי דאסורות אפילו אחת כי פליגי במרוקוס פירוש שליין נראות עמו מוסרות קס"ד במרוקוס הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא צלד מרקוליס קמני ומסיק צלד ד' אמות קמיפלגי דר' ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקוליס דעושין קטן צלד גדול אע"ג דאין נראות עמו (י) אצל שמים לא כיון דליכא גוצה כדמסיק אצל שלש אע"ג דליכא גוצה עושין דוקא תוך ד' אמות דכתיב צלד מרקוליס והא דמני צברייתא שלש אפי' מרוקוס כיון דאין נראות עמו צבילי הגוצה מרוקוס קרי להו: **וסביר ר' ישמעאל שמים מוסרות. פי' בתוך ארבע אמות ונראה לי דה"ה דהו מצי לאקשוי וסביר ר' ישמעאל ג' חוץ לד' מוסרות ולפי המסקנא נראה ודוק: **אבני בית קדשים.** הקשה ר"מ היאך מוכיחין שמה כיון שאינה כחוצה צמורה דצפיק ד' מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושס אלהים אחרים לא מוכיחו ואור"ת דקילוס לשון שבה וחכמים כנו אותה קוליס לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וחוה מרקוליס חילוף קילוס לשון מר דשחוטת פרכ גיד הנשה (חולין דף זד.) מר דכנתא (בבבבב דף ז.) **ה"ג** בנן של קדושים מהלך ע"הם. לשון יחיד וכן בסמוך אפילו צורתא דזווא לא מסתכל דלרבי מנחם גופי קאי ולא על אציו ואמו כדליתא פ"צ דמועד קטן (דף כה:) כד נח נפשיה דר' מנחם בר' סימאי ליתאמי כל צלמיתא משום דלא איספסל צורתא דזווא ואתא מה חסידות איכא צוה הא אמרין פרכ שולל (שבת דף קטט.) דיוקנא עממה אסורה להסתכל אפי' בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמה צורתא דזווא שרגיל לראות בה מדיר לא שייכא בה הפגנה ואפ"ה לא מסתכל: **ב"עין בעין פנים וליכא.** פירש רבי שמואל צס רבי שלמה חזקוני (א) מן וציתה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמוצה כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מוצה מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליצטל והם כל מיני מאכל ודכתיב נמי בתמני' (י) יינות שמנים וכלתות הלכך הני אבנים לא הוה תקרובת מיהו אכסורי הוא דמתמסר משום דנעשים עבודת כוכבים עממה דלנקמן בשמעתיין (דף נא.) ובעבודת כוכבים מהני ציטול והא צטלו דחפו צהן דרכים ושמעין מהכא דהני נרות של שעה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכיבין הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה ממנה נפשו אי תקרובת עבודת כוכבים הוה אפי' נמחק ויקר להו ולא פלה להו (שם.) וישראל ששיפה עבודת כוכבים. של עט"ס. דלי של ישראל אפילו שיה נמי עט"ס. היא וספאיה אסורין. לעבודת כוכבים דשראל לאו בת צטול היא (שם.) הדרן עילך בל הצלמים אבני בית קדשים. מרקוליס, והא שם ע"י (ב"ב כה.) אחת מוכאן ואחת מוכאן. והשלישית חיה על זה וזאת על זה (שם.) מן המרקוליס. יש עט"ס שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקוליס וכל האו וזקק לה אכן היא עבודתה (לעיל כב.)**

רבי ישמעאל פרק רביעי עבודה זרה

ג.

במקורבוס אסורות. פירש בקוטרים מקורבוס מלך כגון בלמה או כחצי אמה דמיניה נפול מרוקוס כלומר בתוך ד' אמות מוסרות ללאו מיניה נפול ובסמוך פירש בתפיסה אחת שליך הפסק בינים למרקוליס ואסורים לכולי עלמא דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי (י) להם ופלוגמיהו דלעיל בתוך ארבע אמות בשמי תפיסות דליכא גוצה דהו להו כמרוקוס דליכא למימר מיניה נפול וקשה צה טובא חדא דאין זו שיטת התלמוד שנשתנה הסברא כך שמתחלה היינו סוברים היכא דליכא גוצה קורא אותם בתוך ד' אמות מרוקוס ולכא למימר מיניה נפול ולצסוף נאמר כי ליכא גוצה ודאי מיניה נפול ואפילו בתוך ד' אמות ויוד אי צליכא גוצה טעמא דשמי אסורות משום דמיניה נפול מאי אירא שמים אסורות אפילו אחד נמי והל"ל ר' ישמעאל אומר בתפיסה אחת אפילו א' אסורה שלש אפילו מרוקוס (י) ועוד כיון דכל תוך ד' אמות נראות עמו קרי להו ואסורות אף לרנן למה הזכיר רבי ישמעאל בתפיסה לו אסורות יותר מרנן היה לו לומר לשון נראות כמו רנן דהא אפי' רנן מודו דנראות עמו דהיינו בתפיסה לו אסורות (י) ועוד דמשמע אף לפי המסקנא דצמקדש דליכא גוצה אסורות ואחת מוכאן ואחת מוכאן ויחזקו לבבך פליגי ולא הדר ציה תלמודא ודבר מימה הוא דכיון שהן מקורבוס כל כך א"כ (י) הגבולין בקרוב למרקוליס ממש היה ועובדין אותן האזניס כשנפלות אס כן הוה לן למימר שאם הגוצה קרוב למרקוליס אפילו מרוקוס אסורות כאלו לא היה גוצה שכיון שעברו הגוצה מה מוזק להן הגוצה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דליכא למימר דה"ק במקורבוס תוך ארבע וליכא גוצה לכ"ע לא פליגי אי נמי כי איכא גוצה ואזניס המרקוליס אינם גבויים יותר כי אס מעט (י) כשהם נפלות אינם יכולות להסתחך לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד' אמות נמי יש שליין נראות דקרי לעיל מרוקוס תוך ד' אמות וה"פ כאן בתפיסה אחת דליכא גוצה ותוך ד' אמות אע"ג שאין נראות

קאמר רבי ישמעאל דאפילו שמים אסורות דא"ל מרקוליס קטן הם כיון שהם בתוך ד' אמות ודוקא שמים אצל אחת מוסרת דבאין נראות מיירי ואחת מרקוליס לא עבדי והא דקאמר לעיל לר' ישמעאל ד' מוסרין מיירי צ"ב תפיסות כגון דליכא גוצה וכיון דליכא גוצה אין לאסור ד' דלא שכיח לעשות מרקוליס קטן צלד גדול היכא דליכא גוצה בינאם אצל שלש אסורות אפילו איכא גוצה דכיון שהן זו מוכחא מילתא דמרקוליס עבדיהו ורנן סביר ל"ש תפיסה אחת ל"ש שמי תפיסות ל"ש שלש נראות אסורות אינן נראות מוסרות דאין עושין מרקוליס קטן צלד מרקוליס גדול ולעיל ס"ד (ב) כן במקורבוס הרבה שגרות עמו כ"ע לא פליגי דאסורות אפילו אחת כי פליגי במרוקוס פירוש שליין נראות עמו מוסרות קס"ד במרוקוס הרבה קאמר יותר מארבע אמות ופריך והא צלד מרקוליס קמני ומסיק צלד ד' אמות קמיפלגי דר' ישמעאל סבר משום דמוכחא מילתא דהוא מרקוליס דעושין קטן צלד גדול אע"ג דאין נראות עמו (י) אצל שמים לא כיון דליכא גוצה כדמסיק אצל שלש אע"ג דליכא גוצה עושין דוקא תוך ד' אמות דכתיב צלד מרקוליס והא דמני צברייתא שלש אפי' מרוקוס כיון דאין נראות עמו צבילי הגוצה מרוקוס קרי להו: **וסביר ר' ישמעאל שמים מוסרות. פי' בתוך ארבע אמות ונראה לי דה"ה דהו מצי לאקשוי וסביר ר' ישמעאל ג' חוץ לד' מוסרות ולפי המסקנא נראה ודוק: **אבני בית קדשים.** הקשה ר"מ היאך מוכיחין שמה כיון שאינה כחוצה צמורה דצפיק ד' מיתות (סנהדרין דף סג:) משמע דעבר אושס אלהים אחרים לא מוכיחו ואור"ת דקילוס לשון שבה וחכמים כנו אותה קוליס לשון לעג וקלס (תהלים מד פסוק יד) וחוה מרקוליס חילוף קילוס לשון מר דשחוטת פרכ גיד הנשה (חולין דף זד.) מר דכנתא (בבבבב דף ז.) **ה"ג** בנן של קדושים מהלך ע"הם. לשון יחיד וכן בסמוך אפילו צורתא דזווא לא מסתכל דלרבי מנחם גופי קאי ולא על אציו ואמו כדליתא פ"צ דמועד קטן (דף כה:) כד נח נפשיה דר' מנחם בר' סימאי ליתאמי כל צלמיתא משום דלא איספסל צורתא דזווא ואתא מה חסידות איכא צוה הא אמרין פרכ שולל (שבת דף קטט.) דיוקנא עממה אסורה להסתכל אפי' בחול כדכתיב אל תפנו אל האלילים ושמה צורתא דזווא שרגיל לראות בה מדיר לא שייכא בה הפגנה ואפ"ה לא מסתכל: **ב"עין בעין פנים וליכא.** פירש רבי שמואל צס רבי שלמה חזקוני (א) מן וציתה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמוצה כגון קיטור וניסוך וכל העולים לגבי מוצה מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליצטל והם כל מיני מאכל ודכתיב נמי בתמני' (י) יינות שמנים וכלתות הלכך הני אבנים לא הוה תקרובת מיהו אכסורי הוא דמתמסר משום דנעשים עבודת כוכבים עממה דלנקמן בשמעתיין (דף נא.) ובעבודת כוכבים מהני ציטול והא צטלו דחפו צהן דרכים ושמעין מהכא דהני נרות של שעה שמביאין דורון לעבודת כוכבים ומדליקין בפניהם ומשכיבין הכומר מכרם או נתנם לישראל מותר בהנאה ממנה נפשו אי תקרובת עבודת כוכבים הוה אפי' נמחק ויקר להו ולא פלה להו (שם.) וישראל ששיפה עבודת כוכבים. של עט"ס. דלי של ישראל אפילו שיה נמי עט"ס. היא וספאיה אסורין. לעבודת כוכבים דשראל לאו בת צטול היא (שם.) הדרן עילך בל הצלמים אבני בית קדשים. מרקוליס, והא שם ע"י (ב"ב כה.) אחת מוכאן ואחת מוכאן. והשלישית חיה על זה וזאת על זה (שם.) מן המרקוליס. יש עט"ס שעובדין לגל של אבנים וקורין לה מרקוליס וכל האו וזקק לה אכן היא עבודתה (לעיל כב.)**

עין משפט
נר מצוה

ב א מ"י פ"ח מהל' עבודת כוכבים הל' ט סמך לאון מה עוש"י י"ד סי' קלט סעיף ג:

רבינו חננאל

הכל אסורות. ואפילו למאן דאמר אין עובדין לשברין הני מילי בעבודת כוכבים דלא אורחיה לשברין אבל למרקוליס דמקריא אבנים אבנים היא היינו אורחיה כי פליגי רבי ישמעאל וחכמי בסתמא. מקורבוס נמי בתוך ד' אמות דאירא למימר מיניה נפל אסורות. כי פליגי במרוקוס ר' ישמעאל סבר עושין למרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול שלש דמיין למרקוליס אסור שמים לא דמיין למרקוליס מוסרות ורנן סביר אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. ולא שגא שלש ולא שגא שמים נראות עמו מוסרות. שאין נראות עמו מוסרות. הא דתניא אבנים שנשרו מן המרקוליס (א) תרצה רבא הכי. (ב) תניא שנשרו אלא אימא שנמצאו. והא דתניא ר' ישמעאל אומר אחת בתפיסה אחת אסורות כו'. אוקמה רבא שמים בתפיסה אחת כגון דליכא גוצה ביני ביני אסורות. חיישינן דלמא מן המרקוליס נשרו. אבל בשמים בשמי תפיסות כגון דאירא גוצה ביני ביני אסורות. ויחזקו לבבך פליגי ולא הדר ציה תלמודא ודבר מימה הוא דכיון שהן מקורבוס כל כך א"כ (י) הגבולין בקרוב למרקוליס ממש היה ועובדין אותן האזניס כשנפלות אס כן הוה לן למימר שאם הגוצה קרוב למרקוליס אפילו מרוקוס אסורות כאלו לא היה גוצה שכיון שעברו הגוצה מה מוזק להן הגוצה מכאן ואילך מיהו הא לא קשיא כולי האי דליכא למימר דה"ק במקורבוס תוך ארבע וליכא גוצה לכ"ע לא פליגי אי נמי כי איכא גוצה ואזניס המרקוליס אינם גבויים יותר כי אס מעט (י) כשהם נפלות אינם יכולות להסתחך לכן נראה לפרש דלעולם כך היא הסברא דבתוך ד' אמות נמי יש שליין נראות דקרי לעיל מרוקוס תוך ד' אמות וה"פ כאן בתפיסה אחת דליכא גוצה ותוך ד' אמות אע"ג שאין נראות

(א) נראה דקמ"ל אף אין נפלות עמו מוסרות. (ב) הוה ציטולא לעיל בפ"ג הל"ל וס' אמת צו"ל דר' יעקב כד אירי הוה מסתמך כריכל מניין לאדורי ללמא א"ל תמוס א"ל קדש קדשים וכו'.